JARIDA LA KILIMO HIFADHI

AGOSTI 2026 ● UJAZO NAMBA 12 ● NAKALA YA 2

NDANI YA TOLEO HILI	Kutoka ardhi iliyoharibika hadi mandhari yenye ustawi	Tathmini za masoko katika programu za kilimo na maisha ya watu	Wasifu wa Mshirika: Shirikisho la Kilutheri Duniani (LWF) – Chad	Ratiba za Safari za ALTA

KUTOKA ARDHI ILIYOHARIBIKA HADI MANDHARI YENYE USTAWI: Jinsi TSURO Trust inavyotumia Mifugo Kurejesha Uhai wa Mazingira Nchini Zimbabwe

Na: Florence Nduku, Meneja wa Ufuatiliaji na Tathmini (M&E), Nature+, Afrika

"Mazingira yanapopewa fursa ya kujirejesha, jamii hustawi sambamba nayo."

HADITHI MPYA YA CHIMANIMANI

Katika vilima vya Chimanimani, Mashariki mwa Zimbabwe, jamii zinashuhudia mabadiliko makubwa. Kwa miongo kadhaa, jamii hizi zilikabiliwa na kuongezeka kwa uharibifu wa ardhi, kupungua kwa maeneo ya malisho, mavuno duni ya mazao, na shinikizo linaloongezeka kwenye rasilimali za asili. Leo, mandhari hizo hizo zinaonesha dalili kubwa za kurejea katika hali nzuri kupitia Usimamizi Jumuishi wa Ardhi na Mifugo (Holistic Land and Livestock Management – HLLM), suluhisho linalotegemea mazingira na kuongozwa na jamii chini ya TSURO Trust, shirika la muda mrefu la ndani linaloshirikiana kupitia mwanachama wa CFGB, Alongside Hope.

HLLM imejengwa juu ya kanuni rahisi lakini yenye nguvu: kufanya kazi pamoja na mazingira badala ya kwenda kinyume nayo. Mbinu hii, iliyochochewa na kazi ya mwanaikolojia wa Zimbabwe Allan Savory, inaiga namna wanyama walao majani porini wanavyohama kutoka eneo moja kwenda jingine. Badala ya kuruhusu mifugo kuchunga kiholela, wanyama hukusanywa katika makundi makubwa na yenye msongamano, na kuchungishwa kwa mpangilio katika maeneo ya malisho yasiyozungushiwa uzio kwa angalau siku nne kabla ya kuhamishiwa

Canadian Foodgrains Bank
A Christian Response to Hunger

Washauri wa Kiufundi wa Kilimo na Maisha wa Canadian Foodgrains Bank

John Mbae john.mbae@tearfund.org | jkirima@foodgrainsbank.ca
Nester Mashingaidze nmashingaidze@foodgrainsbank.ca
Jean Twilingiyumukiza jean.twilingiyumukiza@tearfund.org | jtwilingiye@foodgrainsbank.ca
Lilian Zheke lilian.zheke@tearfund.org | lzheke@foodgrainsbank.ca

eneo jingine. Mfumo huu wa uhamishaji uliopangwa huipa mimea muda wa kuota na kujirejesha, huboresha afya ya udongo, huongeza uwezo wa maji kupenya ardhini, na kurejesha uwiano wa kiikolojia.

TSURO Trust ilianzisha HLLM mwaka 2012, baada ya kupata ufadhili wa awali mwaka 2011 uliowezesha programu kuanza katika kata tano, hatua iliyoweka msingi wa mabadiliko kuelekea usimamizi wa mifugo unaoongozwa na jamii. Kufikia mwaka 2020, HLLM ilikuwa imepanuka na kufikia asilimia 21 ya eneo la ardhi la Changazi (hekta 16,208), likiwa limegawanywa katika maeneo 95 ya malisho yasiyozungushiwa uzio, yenye wastani wa hekta 629 kila moja. Mfumo ulihusisha wachungaji 262 waliopatiwa mafunzo, wakisimamia ng'ombe 5,647 waliomilikiwa na wafugaji 1,322.
Kwa miaka iliyofuata, mpango huu umekua na kuwa harakati kubwa inayoongozwa na jamii, ukiwahusisha wafugaji waliosajiliwa 2,927 (wanawake 302 na wanaume 2,625), wenye jumla ya ng'ombe 11,157 wanaochungwa kwa pamoja. Jamii hujipanga katika makundi ya usimamizi wa malisho, ambapo wachungaji waliopatiwa mafunzo husimamia mifugo ya pamoja kwa kufuata ratiba maalumu za uchungaji.

Mfumo huu unaunganisha uchungaji wa mzunguko na uwekaji wa mifugo pamoja kwenye mazizi, ukisaidiwa na uwekezaji katika visima vinavyotumia nishati ya jua, miundombinu ya kunyunyizia mifugo dawa (spray races), na mazizi yanayohamishika yanayotengenezwa kwa boma sheets. Mazizi haya huwezesha mifugo kurutubisha mashamba kwa njia ya asili. Jamii pia zimepangwa katika makundi kwa ajili ya usimamizi wa rasilimali, jambo ambalo limeboresha afya ya mifugo huku likipunguza mzigo wa kazi kwa familia, hususan wanawake na watoto.

Leo, mpango ulioanza kama mradi mdogo wa majaribio umebadilika na kuwa juhudi ya kurejesha mazingira kwa kiwango kikubwa cha mandhari, ukirejesha mifumo ya ikolojia huku ukiimarisha maisha na uchumi wa jamii za vijijini.

JINSI HLLM INAVYOFANYA KAZI

Jamii zinazoshirikiana na TSURO hukusanya mifugo katika makundi makubwa ya pamoja kupitia vikundi vya usimamizi, na mifugo hiyo husimamiwa na wachungaji waliopatiwa mafunzo. Wachungaji 10 (wanaume 8 na wanawake 2) hutumia ratiba za uchungaji wa mzunguko.

Wakati wa msimu wa kilimo, ng'ombe huwekwa usiku katika mazizi yanayohamishika (boma sheets). Wakiwa humo, kwato zao huvunja udongo ulioganda, huku samadi na mkojo vikiongeza rutuba ya udongo.

Mbinu hii rahisi na yenye gharama nafuu hurejesha ardhi iliyoharibika kwa kuboresha upenyaji wa maji ya mvua ardhini, kuongeza rutuba ya udongo kwa njia ya asili, kurejesha maeneo yaliyo wazi na yaliyomomonyoka, kuchochea kurejea kwa nyasi za asili, na kupunguza uchungaji kupita kiasi kupitia mfumo uliopangwa wa mzunguko wa malisho kwa msaada wa TSURO.

KUREJESHA ARDHI KUPITIA MIFUGO "MIFUGO YENYE AFYA HUJENGA UDONGO WENYE AFYA. UDONGO WENYE AFYA HUJENGA JAMII ZENYE AFYA."

Msingi wa HLLM ni uelewa kwamba mifugo inayosimamiwa vizuri si chanzo cha uharibifu wa ardhi; badala yake, inaweza kuwa sehemu ya suluhisho. Kwato za mifugo huvunja tabaka la juu la udongo lililoganda, hukandamiza mbegu na mabaki ya mimea kuingia ardhini, na kutengeneza nafasi ndogo zinazosaidia kukusanya na kuhifadhi maji ya mvua.

Vitendo hivi huongeza uwezo wa maji kupenya na kuhifadhiwa ardhini, hivyo kuongeza unyevunyevu wa udongo. Matokeo yake, uoto wa asili ikiwemo nyasi, vichaka na miti hukua vizuri zaidi, hustahimili vipindi vya ukame na kufikia ukuaji kamili badala ya kudumaa. Hatimaye, mazingira hupata aina mbalimbali za mimea yenye afya na tija.

Mifugo inapotembea pamoja, kwato zake huvunja kwa upole sehemu za udongo zilizoganda, na hivyo kuruhusu maji ya mvua kupenya ardhini badala ya kutiririka juu ya uso. Wakati huohuo, samadi na mkojo huongeza virutubisho ardhini, huchochea shughuli za vijidudu muhimu vya udongo, na kuongeza rutuba.

Wakati wa msimu wa kilimo, mazizi ya usiku yanayohamishika huzungushwa katika mashamba ya wakulima kila baada ya siku saba. Mfumo huu husambaza virutubisho kwa uwiano bila kulazimika kubeba samadi kwa mikono. Mbinu hizi hurejesha ardhi iliyoharibika, husaidia kurekebisha maeneo yenye mifereji ya mmomonyoko, huboresha muundo wa udongo, na kutengeneza mazingira bora kwa mazao na malisho kustawi.

Mbinu hii pia huimarisha Suluhisho nyingine Zinazotegemea Mazingira (Nature-based Solutions) kupitia usimamizi wa vichaka, Urejeshaji wa Asili Unaosimamiwa na Wakulima (Farmer Managed Natural Regeneration – FMNR), upandaji wa nyasi na miti ya asili kwa ajili ya kuongeza uoto, pamoja na usimamizi wa moto. Hatua hizi hujenga mandhari yenye uwezo mkubwa wa kustahimili athari za mabadiliko ya tabianchi.

“Kiini cha kiikolojia cha HLLM ni matumizi ya kwato za mifugo pamoja na uwekaji wa mkojo na samadi moja kwa moja ardhini kupitia mazizi. Mfumo huu huvunja tabaka la udongo lililoganda, huongeza upenyaji wa maji, husaidia kuotesha maeneo yaliyo wazi, kurejesha maeneo yaliyoharibiwa na mmomonyoko, na kurutubisha udongo usio na rutuba. Uchungaji wa pamoja wenye msongamano mkubwa wa mifugo, uliopangwa kwa muda maalumu ndani ya maeneo yaliyotengwa ya malisho, pamoja na mzunguko na vipindi vya kupumzisha maeneo hayo, huleta manufaa ya kiikolojia na kijamii. Msaada wa viongozi wa kimila na mfumo wa kijamii husaidia pia kusimamia uzingatiaji wa taratibu na wale ambao si wanachama.”

UREJESHAJI WA MAENEO YALIYO WAZI

HLLM hutumia hatua ya kwato za mifugo pamoja na samadi kusaidia uoto kurejea katika maeneo ya malisho yaliyokuwa wazi. Kukusanya mifugo kwa pamoja mashambani kwa kutumia *boma sheets* huwezesha samadi na mkojo kuwekwa moja kwa moja ardhini huku kwato zikilegeza udongo, hivyo kuboresha afya ya udongo na kuongeza mavuno katika ardhi iliyoharibika. *“Boma sheets zina ukubwa wa mita 25 kwa mita 25 na huathiri eneo la takribani mita za mraba 525 kila baada ya siku saba.”*

UREJESHAJI WA MASHAMBA YA MAZAO:

Mazizi ya usiku (boma sheets) huwekwa kwa ukubwa maalumu na kuhamishwa kila wiki katika sehemu tofauti za shamba ili kuboresha usambazaji wa virutubisho na upenyaji wa maji. Wanyama hukaa katika sehemu moja ya shamba la mkulima kwa siku saba, kisha huhamishwa kwenda sehemu nyingine ya shamba hilo au shamba la mkulima mwingine. TSURO hutumia kipimo cha “mita za mraba 3 kwa kila mnyama.” Hivyo, ng’ombe 100 huwekwa katika eneo la mita za mraba 300 kila usiku kwa kipindi cha siku saba.

MATOKEO YANAYOONEKANA KWA JAMII NA MAZINGIRA

Mradi wa Nature+ unaonesha jinsi Uhifadhi wa Udongo na Maji (Soil and Water Conservation SWC) na HLLM zinavyoweza kuunganishwa ili kurejesha mandhari iliyoharibika huku zikiimarisha maisha ya jamii.

Leo, wakulima 3,848 (wanawake 2,466 na wanaume 1,382) wanatekeleza HLLM ongezeko la mara kumi tangu programu ilipoanza wakati wakulima 3,948 wameanza kutumia mbinu za SWC. Wakulima wanaripoti ongezeko la tija ya ardhi, ambapo asilimia 86 wameona kuongezeka kwa uwezo wa udongo kuhifadhi unyevunyevu, na asilimia 84 wameona kuboreka kwa upenyaji wa maji ardhini.

Mpango umeboresha afya na ustahimilivu wa mifugo kupitia uchungaji wa pamoja. Jumla ya ng’ombe 1,419 wamechanjwa, huku kiwango cha vifo vya mifugo kikiendelea kuwa chini ya asilimia 2. Uanuwai wa mazao na malisho umeongezeka kutoka asilimia 40 hadi asilimia 75, na wakulima wanaotumia mfumo wa kuweka mifugo

Figure 2 Livestock in the kraal at Tagarirwa cluster with herders assessing the herd; Ovenight kraal and Community grazing plan

kwenye mashamba ya mazao wanaripoti ongezeko la mavuno na chakula kinachoweza kutosheleza familia kwa zaidi ya miezi minane.

Mafanikio ya urejeshaji wa mazingira pia yanaonekana wazi. Aina sita za nyasi za asili zimerejea katika maeneo ya malisho yaliyorejeshwa; hekta 5 zimepandwa upya nyasi na mikasia (acacias) ya asili; na hekta 9 ziko chini ya FMNR. Vitalu vya mradi pia vimezalisha miche 9,719 kwa ajili ya kusaidia urejeshaji wa mandhari.

Katika eneo zima la mradi, kilimo hifadhi sasa kinafanyika katika hekta 1,638 zinazosimamiwa na wakulima 7,167, huku hatua za uhifadhi wa udongo na maji zikitekelezwa katika hekta 1,450 na kusaidia kulinda hekta 4,391 za mashamba ya mazao dhidi ya mmomonyoko wa udongo na mtiririko wa maji juu ya ardhi.

Kwa pamoja, mafanikio haya yanaonesha jinsi Suluhisho Zinazotegemea Mazingira zinavyoweza kurejesha mifumo ya ikolojia, kuboresha usalama wa chakula na kujenga ustahimilivu wa jamii.

KUIMARISHA JAMII

Zaidi ya urejeshaji wa mazingira, HLLM inabadilisha maisha ya watu wa vijijini na kuimarisha ustahimilivu wa jamii.

Usimamizi wa pamoja wa mifugo hupunguza mzigo wa kazi kwa kaya moja moja, hususan kwa wanawake ambao sasa hutumia muda mchache kutunza mifugo na kusafirisha samadi. Mifumo ya maji inayotumia nishati ya jua na miundombinu ya kunyunyizia mifugo dawa hupunguza safari ndefu kwenda mito na maeneo ya kuogeshea mifugo. Wakati huohuo, kuweka mifugo ndani ya maeneo maalumu ya malisho hupunguza ajali za barabarani zinazosababishwa na mifugo.

Wanajamii kwa pamoja huajiri wachungaji waliopatiwa mafunzo, jambo linaloimarisha ushirikiano na kupunguza mzigo wa kazi kwa familia moja moja.

Programu pia imefufua utamaduni wa jadi wa kuchunga mifugo kwa pamoja unaojulikana katika eneo hilo kama majana, ambapo familia hushirikiana katika majukumu ya kusimamia mifugo. Mfumo huu unaimarisha ushirikiano kati ya majirani huku ukihamasisha usimamizi endelevu wa rasilimali za asili.

Ushirikiano imara kati ya wakulima, viongozi wa kimila, taasisi za serikali na washirika wa maendeleo umeongeza umiliki wa programu katika ngazi ya jamii na kuboresha uzingatiaji wa taratibu za uchungaji endelevu.

Ushiriki umeongezeka kwa kiwango kikubwa takribani mara kumi zaidi ya wakati programu ilipoanza. Wanawake wamekuwa na nafasi muhimu katika ukuaji huu, wakichukua sehemu kubwa ya washiriki katika shughuli za

urejeshaji na kujitokeza kama viongozi wa kiufundi sambamba na vijana. Ushiriki wao unasaidia kujenga jamii imara na jumuishi zaidi huku ukihifadhi maarifa muhimu ya jadi yanayorithishwa kutoka kwa vizazi vya wazee.

ZAIDI YA UREJESHAJI WA MAZINGIRA

HLLM inaboresha maisha ya watu kwa kiwango sawa na inavyorejesha mandhari. Familia zinaripoti kuongezeka kwa mavuno na kuimarika kwa usalama wa chakula baada ya kutumia mifugo kurejesha rutuba katika mashamba. Kaya nyingi sasa zinazalisha chakula cha kutosha kuwahudumia kwa zaidi ya miezi minane baada ya mavuno.

Kuongezeka kwa tija ya mifugo kumewezesha familia kuuza ng'ombe ili kulipa ada za shule, kugharamia mahitaji ya kaya na kujenga uwezo mkubwa zaidi wa kustahimili changamoto za kifedha. Mfumo wa uchungaji unaosimamiwa na jamii umepunguza upotevu wa mifugo huku ukiwaachia watu muda zaidi hasa wanawake kushiriki katika kilimo na shughuli nyingine za kuongeza kipato. “Kurejesha ardhi si suala la kurejesha nyasi pekee ni kurejesha matumaini, maisha ya watu na fursa.”

KUANGALIA MBELE

Mfumo wa TSURO Trust wa Usimamizi Jumuishi wa Ardhi na Mifugo unaonesha kwamba Suluhisho Zinazotegemea Mazingira na zinazoongozwa na jamii zinaweza kushughulikia kwa wakati mmoja changamoto za kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi, uhifadhi wa bayoanuai na kuboresha maisha ya jamii za vijijini.

Programu inaleta manufaa mbalimbali kupitia mfumo mmoja jumuishi: kurejesha maeneo ya malisho yaliyoharibika; kuboresha usalama wa chakula wa kaya; kuongeza tija ya mifugo; kuimarisha taasisi za kijamii; kuwawezesha wanawake na vijana kushiriki na kuongoza shughuli za urejeshaji; na kujenga uwezo wa jamii kustahimili mabadiliko ya tabianchi.

Muhimu zaidi, jamii zenyewe ndizo zinazoongoza mabadiliko haya, jambo linalosaidia kuhakikisha kwamba mafanikio yaliyopatikana yataendelea kudumu hata baada ya mradi kumalizika.

TATHMINI ZA MASOKO KATIKA PROGRAMU ZA KILIMO NA MAISHA YA WATU

Na: Lilian Zheke, Mshauri wa Kiufundi wa Kilimo na Maisha ya Watu – Kusini mwa Afrika

Kujumuisha tathmini za masoko katika programu za kilimo na maisha ya watu ni jambo muhimu sana. Bila kufanya tathmini za masoko, kuna hatari ya kuhamasisha bidhaa au ujuzi ambao hauendani na hali halisi ya soko, na hivyo kutumia rasilimali katika afua ambazo hazitaweza kuzipatia jamii lengwa kipato endelevu na uwezo wa kustahimili changamoto za kiuchumi.

Tathmini za masoko zinahusisha uchambuzi wa kina wa soko husika kwa kuzingatia kundi au eneo maalumu linalolengwa, kwa lengo la kubaini fursa zinazowezekana, kushughulikia vikwazo na kupunguza vihatarishi. Hii huwezesha jamii au makundi lengwa kushiriki kikamilifu katika masoko na kujenga maisha yaliyo imara, endelevu na yenye uwezo wa kustahimili changamoto.

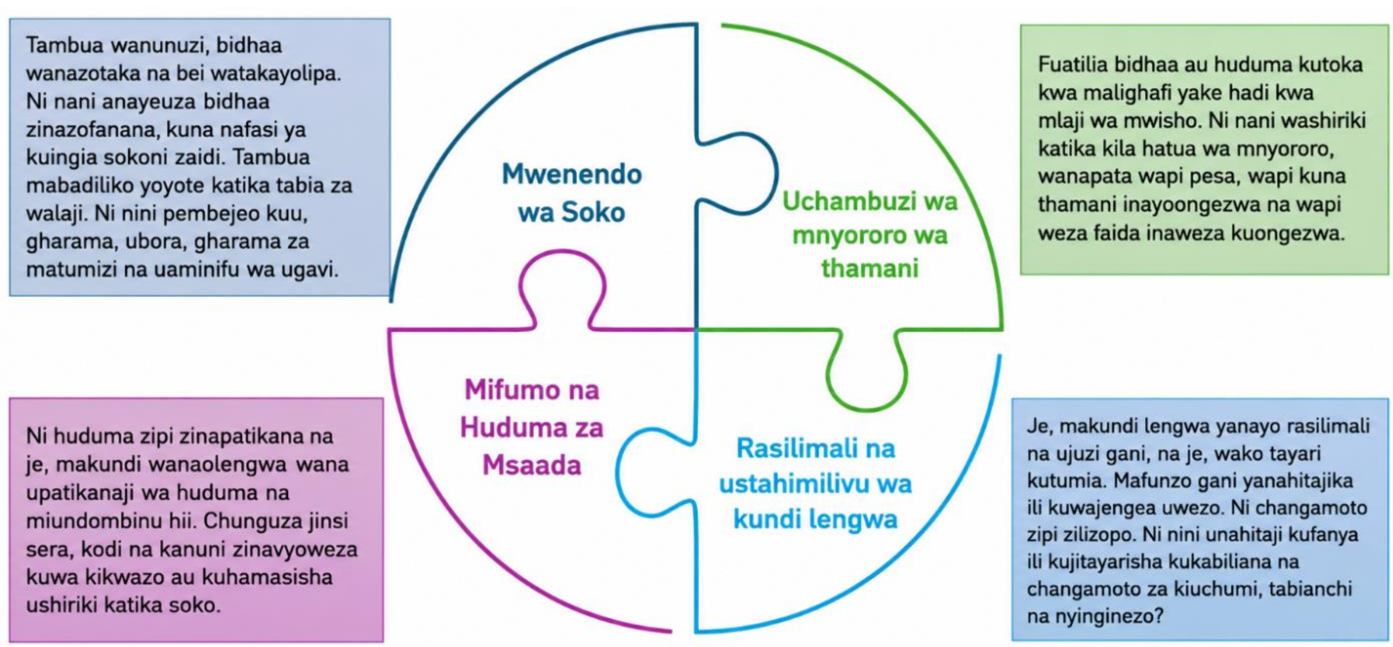

VIPENGELE MUHIMU VYA KUTATHMINI:

Wakati wa kufanya tathmini za masoko, ni muhimu kulichukulia soko kama mfumo mzima. Hii ina maana ya kuangalia mnyororo mzima unaowezesha bidhaa kumfikia mlaji, ikiwa ni pamoja na watu na wadau wanaohusika, sheria, kanuni na taratibu zinazosimamia shughuli za soko. Tathmini hizo zinahusisha kuchambua mwenendo wa soko, mnyororo wa thamani, huduma saidizi, sheria na kanuni, pamoja na kutathmini uwezo na rasilimali walizonazo jamii au makundi lengwa. Ili kuelewa masoko ya ndani na kuwasaidia wakulima wadogo, hakikisha utafiti wako unahusisha maeneo haya sita:

1. Tambua wanunuzi na wauzaji, mahitaji na mapendeleo yao, pamoja na namna bei zinavyobadilika.
2. Fuatilia mwenendo wa bidhaa katika mnyororo mzima, kuanzia pembejeo za uzalishaji hadi bidhaa inapomfikia mlaji wa mwisho au mezani kwa mlaji.
3. Tambua watoa huduma mbalimbali, ikiwa ni pamoja na wanaotoa huduma za kifedha na mikopo, usafirishaji, mbegu na pembejeo nyingine, huduma za ugani na mafunzo.
4. Pitia sheria, sera, kodi na kanuni za eneo husika zinazohusu ufanyaji biashara, na tathmini jinsi zinavyoweza kuzuia au kuwezesha ushiriki katika masoko ya bidhaa husika.

5. Tathmini rasilimali na ujuzi ambao kundi lengwa tayari linao au linaweza kuhitaji. Pia, bainisha nani mwenye fursa ya kutumia rasilimali hizo na nani mwenye mamlaka ya kuzisimamia au kuzidhibiti.
6. Elewa vihatarishi na mishtuko inayoweza kujitokeza, ikiwa ni pamoja na mabadiliko ya tabianchi, changamoto za kiuchumi na mishtuko mingine ya kiutendaji ambayo inaweza kuhitaji hatua za kupunguza athari au mikakati ya kuisimamia.

HATUA MUHIMU KATIKA KUFANYA TATHMINI YA SOKO

Bainisha malengo na wigo wa tathmini

- Eleza kwa uwazi madhumuni ya tathmini: Unataka kujifunza au kufahamu nini?
- Bainisha masoko na sekta unazolenga kwa mfano, masoko ya ndani, kitaifa au ya nje na sekta mahususi kama mazao ya kilimo-hai, mazao ya bustani, nafaka ndogondogo au mifugo.
- Linganisha madhumuni au malengo ya tathmini na sekta za kipaumbele kwa kushauriana na wadau, ili kuhakikisha yanaendana na mahitaji ya eneo husika.
- Bainisha mkoa au eneo ambalo mradi utatekelezwa na maeneo ambako bidhaa zitauzwa.
- Bainisha kwa usahihi kundi unalotaka kulisaidia, kwa mfano vijana au wanawake. Shirikisha wadau, wakiwemo serikali na viongozi wa jamii, katika kubainisha makundi lengwa.
- Ushirikishwaji wa wadau tangu hatua za awali husaidia kujenga uungwaji mkono, umiliki na ushiriki wa jamii katika afua zinazopendekezwa.

Mfanyakazi wa ZCC, Logic Maphosa, akifanya mahojiano na wafanyabiashara wa eneo hilo wakati wa tathmini ya soko huko Bikita, Zimbabwe.

Mapitio ya Taarifa Zilizopo na Uchoraji wa Ramani ya Soko

Pitia vyanzo vya taarifa vilivyopo, kama vile ripoti, tafiti na takwimu za biashara, ili kubaini mapungufu ya taarifa na vihatarishi.

- Kusanya taarifa kuhusu mwenendo wa sasa wa soko, bei, viashiria vya jumla vya mahitaji na ugavi, vihatarishi, pamoja na sera na mifumo ya kisheria inayohusika.
- Shirikisha wataalamu kama vile maafisa wa serikali, vyama vya wafanyabiashara na watafiti katika sekta husika ili kujaza mapengo ya taarifa na kubaini vihatarishi ambavyo huenda havionekani moja kwa moja.
- Chora na fuatilia jinsi bidhaa inavyosafiri kutoka hatua ya uzalishaji hadi kumfikia mtumiaji au mlaji wa mwisho.
- Shirikisha wahusika mbalimbali wa soko na uwaoneshe ramani ya awali ya soko ili kuthibitisha mwenendo wa bidhaa na kubaini viungo vinavyokosekana katika ramani hiyo. Wahusika wanaoweza kushauriwa ni pamoja na wafanyabiashara, wazalishaji, wauzaji wa pembejeo na wasafirishaji.

Ukusanyaji wa Taarifa za Uwandani

Bainisha maeneo utakayotembelea na watu utakaowahoji. Kama mwongozo wa jumla, unaweza kuwahoji watu 3–5 katika kila hatua ya mnyororo wa soko.

Kusanya taarifa moja kwa moja kutoka kwa wahusika wa soko na wazalishaji kwa kutumia mbinu kama mahojiano na watoa taarifa muhimu (Key Informant Interviews – KII), dodoso/tafiti, na majadiliano ya vikundi lengwa (Focus Group Discussions – FGD). Uchaguzi wa mbinu utategemea rasilimali zilizopo pamoja na malengo ya utafiti.

Kusanya takwimu na taarifa kuhusu bei, upungufu wa bidhaa kwa misimu, gharama, uzalishaji, bei za soko, mapendeleo na mwenendo wa walaji, tabia za ununuzi, changamoto na vihatarishi.

Maoni ya Uhariri Yaliyokuwa Kwenye Rasimu

[JT1]: Hakuna hatua iliyoainishwa moja kwa moja kuhusu kuwatambua na kuwashirikisha wadau muhimu mapema katika mchakato ili kuhakikisha uungwaji mkono, uwazi na uhalali wa taarifa. Inapendekezwa kuongeza kipengele kuhusu ushirikishwaji wa washirika/wadau.

[LZ2]: Hoja nzuri. Nitaangalia namna bora ya kuijumuisha ndani ya hatua zilizopo badala ya kuifanya kuwa hatua inayojitegemea

Uchambuzi wa Mfumo wa Soko na Taasisi

Chunguza mazingira mapana ya soko ili kuelewa athari na ushawishi wa sera, sheria, kanuni, huduma saidizi na miundombinu.

- Bainisha vikwazo vilivyopo na sababu zake. Kwa mfano, wakulima wanaweza kushindwa kuuza nyanya zao mbichi; kikwazo kinaweza kuwa ukosefu wa vifaa vya kuhifadhia unaotokana na kushindwa kupata mikopo.

Brethren in Christ Compassionate and Development Service nchini Malawi ilifanya tathmini ya soko mwanzoni mwa mradi wao wa Agricultural Improvements for Climate Resilience II (AICR II).

Tathmini za masoko ya ufuta, pamba, mtama, kunde na mbaazi zilibaini kuwa ufuta na mtama mwekundu zilikuwa na fursa kubwa zaidi za kibiashara. Hata hivyo, vikwazo muhimu vilibainika, vikiwemo utunzaji duni wa mazao baada ya mavuno, kutokuwepo kwa ubora unaofanana, kiasi kidogo cha uzalishaji, upatikanaji mdogo wa taarifa za masoko, na utegemezi mkubwa kwa madalali ambao waliwapangia wakulima bei za chini zisizo za haki. Ili kukabiliana na changamoto hizi, hatua mahsusi zilitekelezwa, zikiwemo mafunzo ya mbinu bora za kilimo ili kuongeza kiasi na ubora wa uzalishaji, kuwezesha upatikanaji wa mbegu bora, pamoja na kuanzisha vikundi vya wakulima vya kukusanya mazao kwa pamoja na kuwaunganisha moja kwa moja na wanunuzi wanaoaminika tangu mwanzo wa msimu.

Katika msimu wa masoko wa 2024/25, wakulima hawa waliopangwa katika vikundi walifanikiwa kuuza ufuta kwa Afrisian Agro Limited kwa bei ya MK 3,500 kwa kilo. Bei hii ilikuwa juu kwa asilimia 75 ikilinganishwa na bei elekezi ya serikali ya MK 2,000 kwa kilo kwa mauzo katika ngazi ya mkulima (farm-gate price).

- *Shirikisha mamlaka za udhibiti, taasisi za fedha ndogo na watoa huduma wengine. Hii itasaidia katika kubaini sababu za msingi zinazosababisha baadhi ya vikwazo hivyo.*
- Changanua huduma za miundombinu, sheria na kanuni, kama vile masharti ya leseni, ambazo zinaweza kuwa kikwazo kwa ushiriki katika soko.

Ufuatiliaji na Tathmini ya Masoko

Masoko hubadilika kila wakati. Kwa hiyo, ni muhimu kupitia hali na mwenendo wa soko mara kwa mara, na kuhakikisha kuwa taarifa na maarifa yanayotokana na ufuatiliaji yanawasilishwa kwa wadau walioshiriki katika kubuni mikakati. Mikakati hiyo inapaswa kuboreshwa na kurekebishwa kadiri inavyohitajika kulingana na mabadiliko ya soko.

HITIMISHO

Tathmini za masoko huweka msingi muhimu wa kubuni afua za kilimo na maisha ya watu, na husaidia kubaini fursa za kiuchumi zinazokidhi mahitaji halisi ya jamii huku zikizingatia mienendo ya soko.
Kuunganisha taarifa na maarifa yanayotokana na tathmini za masoko na kujenga uwezo wa makundi lengwa, kwa kuzingatia rasilimali walizonazo pamoja na vihatarishi vinavyowakabili, kutasaidia kujenga na kufanikisha vyanzo vya kipato endelevu vya muda mrefu.

RASILIMALI ZA REJEA

Mashirika mbalimbali yameandaa miongozo na nyenzo zenye maelezo ya kina kuhusu namna ya kufanya tathmini za masoko, hususan kwa programu za muda mrefu.

Miongozo ya kufanya tathmini za masoko kwa ajili ya maisha ya watu:
Mwongozo wa ILO wa Maisha ya Watu Yanayozingatia Soko (ILO Market-Based Livelihood Guide).
Ripoti ya IOM kuhusu Tathmini ya Masoko kwa Maisha ya Watu (IOM Livelihood Market Assessment Report).

Miongozo ya kufanya tathmini za masoko mahsusi kwa sekta ya kilimo:
Mwongozo wa IFAD wa Kufanya Tathmini za Haraka za Masoko ya Mifugo (IFAD – How to Conduct Rapid Market Assessments for Livestock).
Mwongozo wa GIZ wa Tathmini ya Haraka ya Masoko katika Minyororo ya Thamani ya Kilimo (GIZ – Rapid Market Assessment of Agriculture Value Chains).

Maelezo zaidi, mifano ya miradi na tafiti kifani (*case studies*), pamoja na nyenzo nyingine muhimu, yanaweza kupatikana katika:
RELIVES Market Assessment Report – CARE

Wasifu wa Mshirika: Shirikisho la Kilutheri Duniani (LWF) – Chad

Na: Jean Twiringiyumukiza, ALTA – Afrika ya Kati/Magharibi

Shirikisho la Kilutheri Duniani (LWF) – World Service ni mshirika muhimu nchini Chad, likifanya kazi kama kitengo cha LWF kinachoshughulikia masuala ya kibinadamu na maendeleo. LWF Chad ina jukumu muhimu katika kukabiliana na uhaba wa chakula, kujenga ustahimilivu dhidi ya mabadiliko ya tabianchi, na kurejesha mifumo ya ikolojia. Kwa kushirikiana na washirika muhimu kama Canadian Lutheran World Relief (CLWR), LWF hutekeleza miradi jumuishi inayolenga kushughulikia mahitaji mbalimbali ya makundi yaliyo katika mazingira hatarishi, yakiwemo wakimbizi, watu waliolazimika kuhama makazi yao ndani ya nchi (IDPs), na jamii zinazowapokea.

Chad ni mojawapo ya nchi kubwa zaidi zisizo na pwani katika Afrika ya Kati, ikiwa na eneo la kilomita za mraba 1,284,000, na kiutawala imegawanywa katika majimbo 23. Nchi hii ina hali ya hewa ya joto na yenye ukame kiasi, na mara kwa mara hukumbwa na majanga yanayotokana na mabadiliko ya tabianchi, kama vile mafuriko na ukame, huku pia ikikabiliwa na hali tata ya kibinadamu. Kwa mujibu wa Benki ya Dunia, kiwango cha umaskini nchini kiliongezeka kutoka asilimia 42.3 mwaka 2018 hadi asilimia 44.8 mwaka 2022. Kutokana na hali hiyo, zaidi ya theluthi moja ya wananchi wanahitaji msaada kutokana na mwingiliano wa migogoro ya silaha, uhaba wa chakula unaoendelea, na majanga yanayohusiana na tabianchi. Aidha, Chad inahifadhi idadi kubwa ya wakimbizi na watu waliolazimika kuhama makazi yao ndani ya nchi (IDPs).

LWF inawawezesha wanawake wakulima kuimarisha usalama wa chakula na kujenga maisha yenye uwezo wa kustahimili changamoto. Mashamba ya lettuce, 9ème arrondissement, Chad. Picha: Jean T.

MAENEO MUHIMU YA KIMKAKATI

Programu za LWF Chad zimejikita katika Suluhisho Zinazotegemea Mazingira (Nature-based Solutions – NbS) na zinaendana na maeneo/matokeo makuu matatu ya kimkakati:

- **Maisha Endelevu na Ustahimilivu dhidi ya Mabadiliko ya Tabianchi:** Eneo hili linajumuisha shughuli zinazohusiana na mradi wa Mabadiliko ya Kijinsia na Kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi (Gender Transformative and Climate Adaptation). Linajikita katika kujenga ustahimilivu dhidi ya mabadiliko ya tabianchi, Suluhisho Zinazotegemea Mazingira (NbS), Shule za Wakulima Mashambani (Farmer Field Schools), usalama wa chakula, usimamizi wa rasilimali za asili, upandaji na urejeshaji wa misitu/vitalu vya miche, uvuvi, pamoja na Usimamizi Jumuishi wa Maji.
- **Ulinzi na Mshikamano wa Kijamii:** Eneo hili linajumuisha hatua za kuzuia na kusimamia migogoro, kuimarisha ushiriki wa wanawake katika kufanya maamuzi ndani ya mifumo ya utawala, kukuza dhana chanya ya uanaume, pamoja na kuwawezesha wanawake kiuchumi kupitia mipango kama vile Vikundi vya Kuweka na Kukopa Vijijini (Village Savings and Loan Associations – VSLA) na shughuli za kuongeza kipato.
- **Huduma Bora:** Eneo hili linajumuisha hatua zinazolenga kuboresha upatikanaji wa maji, elimu na miundombinu ya msingi ya kijamii na kiuchumi kwa jamii zilizo katika mazingira hatarishi.

ATHARI ZA MPAKA KWA MPAKA NA MWENDELEZO WA PROGRAMU

Zaidi ya matokeo yanayopatikana katika maeneo yao ya utekelezaji, LWF Chad kwa sasa inatekeleza mradi mkubwa wa kuvuka mipaka (GPTA) kupitia ushirikiano na CLWR, mwanachama wa CFGB. Mradi huu, unaofadhiliwa na Global Affairs Canada, unashughulikia mahitaji yanayohusiana ya jamii zinazoishi pande zote za mpaka, na hivyo kuonesha uwezo wa LWF kusimamia afua tata zinazotekelezwa katika maeneo mbalimbali.

Mshauri wa Kiufundi wa Kilimo na Maisha ya Watu wa CFGB amekuwa akiiunga mkono LWF kwa njia zisizo za moja kwa moja kupitia: ziara za uwandani kwa ajili ya kusimamia ubora; kubadilishana maarifa na kujenga uwezo kwa njia ya mtandao ili kuimarisha ujuzi wa kiufundi; na Tathmini Inayolenga Matumizi (Utility-Focused Evaluation – UFE) ili kutumia ushahidi na mafunzo yaliyopatikana katika kubuni miradi ya baadaye.

Wakati mzunguko wa sasa wa ufadhili wa Global Affairs Canada ukifikia mwisho mwaka huu, LWF kupitia CLWR inachukua hatua mapema kutafuta ufadhili wa mpito (bridge funding) kutoka CFGB. Msaada huu ni muhimu katika kuhakikisha mwendelezo wa huduma na usaidizi huu muhimu, pamoja na kudumisha mafanikio yaliyopatikana katika kujenga ustahimilivu na kuimarisha usalama wa chakula.

KUANGALIA MBELE

LWF Chad inaendelea kuwa mfano wa ustahimilivu na uwezo wa kukabiliana na mabadiliko. Kwa kuunganisha misaada ya kibinadamu na maendeleo ya muda mrefu, LWF inaziwezesha jamii kustawi licha ya mazingira tete ya kiusalama na changamoto za tabianchi.

Tunatarajia kuendeleza ushirikiano huu muhimu ili kuhakikisha kwamba usalama wa chakula, usawa wa kijinsia na afya ya mifumo ya ikolojia vinaendelea kuwa kiini cha kazi za LWF nchini Chad.

RATIBA ZA SAFARI ZA ALTA

Jean Twiringiyumukiza:

21 Julai 2026
Kicukiro, Rwanda
Msaada kwa PDN/MCC katika Tathmini ya Hali

31 Julai 2026
Nyandungu, Rwanda
Ziara katika Maonesho ya Kitaifa ya Kilimo

31 Agosti – 4 Septemba 2026
Kigali, Rwanda
Jukwaa la Mifumo ya Chakula Afrika (African Food Systems Forum)

John Mbae:

13–17 Julai 2026
Muanga, Kenya
Warsha ya Mapitio na Uidhinishaji wa Mtaala pamoja na Serikali ya Kaunti kwa ajili ya ADSMK

27–31 Julai 2026
Dodoma, Tanzania
Ziara na Utoaji wa Msaada kwa DCT

3–7 Agosti 2026
Marsabit, Kenya
Mafunzo na Utoaji wa Msaada kwa CITAM

31 Agosti – 4 Septemba 2026
Kigali, Rwanda
Jukwaa la Mifumo ya Chakula Afrika (African Food Systems Forum)

Lilian Zheke:

31 Agosti – 4 Septemba 2026
Kigali, Rwanda
Jukwaa la Mifumo ya Chakula Afrika (African Food Systems Forum)

20–25 Septemba 2026
Masvingo, Zimbabwe
Ziara ya Uwandani ya Kutoa Msaada kwa ZCC na PAOZ

Nester Mashingaidze

7–14 Julai 2026
Zala, Ethiopia
Ziara ya Uwandani na Utoaji wa Ushauri Elekezi kwa Mradi wa EKHCDC ZALIP

31 Agosti – 4 Septemba 2026
Kigali, Rwanda
Jukwaa la Mifumo ya Chakula Afrika (African Food Systems Forum)